

K OTÁZCE NEJSTARŠÍHO MAPOVÉHO OBRAZU AUSTRÁLIE

Žádný z autorů, zabývajících se vývojem zeměpisného poznání Austrálie a vývojem jejího mapového obrazu, nemohl tuto závažnou otázku nechat nepovšimnutu, neboť je to otázka základní. Přestože odborníci věnovali řečené otázce mnoho pozornosti a snažili se ji řešit na základě obsáhlých materiálů, zůstává stále otevřená. Historická kartografie musí často hledat odpověď na své otázky v dějinách zeměpisných objevů a výzkumů, tedy v dějinách zeměpisného poznání naší Země. Platí to v plném rozsahu i v tomto případě — otázku nejstaršího mapového obrazu Austrálie musíme řešit v úzké spojitosti s vývojem zeměpisného poznání této části světa: s otázkou objevení Austrálie.

Dříve než učiníme některé závěry, všimneme si hlavních mapových dokumentů zkoumaného období (tj. od konce 15. století do počátku 17. století) a shrneme nejdůležitější názory, vyslovené k naší otázce. Collingridge (l. c. 2, p. 28) dělí mapy z období po cestách Marca Pola a Nicola de Conti, nesoucí jejich nomenklaturu, do pěti skupin. Do třetí skupiny patří důležitý kartografický dokument z konce 15. století, norimberský globus Martina Behaima z roku 1492 (popis globu u l. c. 7; l. c. 2, p. 70). Behaim čerpal z Ptolemaia, v jehož pojetí zakresluje tehdy známý svět, dále ze středověkých cestovatelů po Asii, ale zachycuje i současné portugalské objevy na západním pobřeží Afriky. Behaim používá nomenklatury z Marca Pola a zakresluje Javu Minor, Javu Major, Seilan, Pentam aj. (viz Collingridge, p. 76). Java Minor zde zaujímá zhruba polohu dnešní Tasmánie, Java Minor leží mezi 160° a 180° v. z. d. (od Greenwiche na moderní mapě) a mezi 10° a 30° j. z. š. Collingridge se domnívá, že v té době musela existovat portulánová nebo jiná námořní mapa, na které bylo zakresleno západní pobřeží Austrálie od Dampierova souostroví (21° j. z. š., 117° v. z. d.) k mysu Lvice (34° j. z. š., 115° v. z. d.) a hrubě znázornění tohoto pobřeží vidí i na Behaimově globu. Toto pobřeží nalézá i na světové mapě Ruyschově (1507; má název: „Nova et universalior Orbis cogniti tabula Joan. Ruysch Germano elaborata“ a je obsažena v tištěném římském vydání Ptolemaiovy Geografie z r. 1507 a 1508) v západním pobřeží „falešné“ Sumatry. Východní pobřeží Pentamu na Behaimově globu Collingridgemu připomíná část východního pobřeží Austrálie. Podrobíme-li Collingridgeovy názory pečlivě úvaze, pak je musíme odmítnout z těchto důvodů:

1. Portulánová nebo jiná námořní mapa západního pobřeží Austrálie, o níž mluví Collingridge, mohla být sestrojena jen příslušníky některého z vyspělých evropských námořních států při plavbě podél pobřeží. Víme však, že v té době Portugalci, Španělé ani jiní Evropané ještě do této oblasti nepronikli — máme-li na mysli objevy z moře.

2. Kdyby došlo k objevu západoaustralského pobřeží a k sestrojení mapy, jak se domnívá Collingridge, pak musíme předpokládat, že mapa by obsahovala vlastní nomenklaturu a je více než pravděpodobné, že při kopírování této mapy by Behaim převzal i některé původní názvy nebo by je zkomolil! Behaim však používá názvů z díla Marca Pola.

3. Obrisy a poloha jednotlivých ostrovů, zakreslených v oblasti Austrálie, nasvědčují tomu, že Behaim neměl k dispozici žádnou portulánovou nebo námořní mapu, nýbrž jen informace od Pola a jeho následovníků, Ptolemaiovu mapu světa a snad i jiné mapy dřívějšího data.

4. Podobnost východního pobřeží Pentamu s částí východního pobřeží Austrálie je nutno považovat za čistě náhodnou, neboť je téměř zcela vyloučeno — alespoň vzhledem ke známým historickým skutečnostem, aby se zde v této době objevila jakákoli evropská loď.

Na měděném globu Lenoxově, někdy též zvaném Hunt-Lenoxově z roku 1506—1511, je oblast Austrálie zachycena v zásadě ve stejném pojetí jako na globu Behaimově z roku 1492. „Západní pobřeží Austrálie“ (podle Collingridge) nese název „Loac Provincia“. Jméno má svůj původ snad buď v „Lago Regnum“ na Fra Maurově mapě světa (1459) anebo z „Loach“ z díla Marca Pola. Na západ od „Loac Provincia“ na Lenoxově globu se rozkládá pevnina ležící jižně od obratníku Kozorožce (není označena žádným názvem), o níž se někteří kritikové domnívají, že představuje Austrálii. Zaznamenání tohoto kontinentu na Lenoxově globu je počátkem znovu ožitých představ o existenci jihotočnového světadílu. Plným výrazem těchto představ je znázornění jihotočnového světadílu na globech norimberského matematika a kartografa Johannese Schönera. Nejstarší jeho globus pochází z roku 1515, další pak z let 1520, 1523, 1533 a 1534. Mimoto, že Schöner kreslí již jihotočnový světadíl, což se pak během 16. století plně ujalo, se ve svém pojetí zobrazení oblasti Austrálie příliš neliší od svých předchůdců. Z obrazu oblasti Austrálie na jeho globech je patrné, jak nestálé byly představy o této části světa v první polovině 16. století.

Schönerovi se též připisuje (?) Stuttgartská globusová mapa (po roce 1524), kde pevnina, rozkládající se kolem jižního pólu, nese velmi zajímavou legendu: „Terra australis recenter inventa, at nondum plene cognita“, s níž se poprvé setkáváme na této mapě. Tuto legendu čteme i na několika dalších mapách; na dřevěném globu Pařížském, na světových mapách Oronce Finé a na Schönerově globu z roku 1533. Dřevěný globus Pařížský (Collingridge jej datuje kolem roku 1535) připojuje k legendě i přesné datum objevení: „Terra Australis recenter inventa anno 1499 (sic) sed nondum plene cognita“. Tento nápis je umístěn na jihotočnovém světadílu, z něhož vybíhá na sever poloostrov označený jako „Patalis regio“. Podobné pojetí nacházíme i na dvousrdcové mapě světa Oronce Finé (Orontius Finaeus) z roku 1531. Autor znázorňuje velký jihotočnový světadíl, který nese stejnou legendu jako Stuttgartská mapa, a další názvy jako „Regio Patalis“ a „Brasilie regio“, umístěné zde víceméně náhodně. Oronce Finé je převzal od Schönera. „Patalis regio“ je latinský název pro „Tierra Patagonia“, tento název uvádí již Behaim na svém globu jako „Patalis regio“ nebo „Patulis regio“. Oronce Finé vydal roku 1536 světovou mapu v podobě jednoduchého srdce, která se liší od předchozí pouze poněkud změněnou legendou, označující jihotočnový světadíl: „Terra Australis nuper inventa, sed nondum plene examinata“.

Se zmíněnou legendou, označující jihotočnový světadíl, se setkáváme i na Schönerově Výmarském globu z roku 1533, kde nalézáme i nápis „Patalis regio“. Jako „Java Major“ a „Java Minor“ Schöner označuje dva ostrovy, ležící jižně od rovníku mezi 110° a 135° (Schönerovy mapy). Soupis map s legendou již zmíněnou končí globusovou mapou světa, vydanou roku 1603 v Lyonu. Jejím autorem je G. Nicolai Belga. Mapa uvádí legendu v poněkud změněném znění — „Terra nondum plene cognita inueta A° 1499“ a klade ji na výběžek „Brasilia regio“ jihotočnového světadílu. V legendě map, o kterých jsme se zmínili, se objevuje místo do té doby užívaného názvu „Terra incognita“ pro jižní světadíl název „Terra Australis“, který však nemá s Austrálií patrně nic společného. Slovo „Australis“ znamená „jižní“ a může se tedy vztahovat ke

kteřekoliv zemi na jih od rovníku. Někteří autoři se však domnívají, že tento název má určitý vztah k objevení Austrálie a dokonce připouštějí možnost jejího objevení kolem a po roce 1499, jak např. uvádí legenda na dřevěném globu Pařížském. Je ovšem otázkou do jaké míry lze tuto legendu vztahovat k objevení Austrálie a zda je jen pouhým dohadem, či je-li založena na skutečném objevu. Touto otázkou se budeme zabývat ještě v závěru.

Po roce 1530 se datuje velmi zajímavá skupina map, kde z jihotočnové pevniny vybíhá směrem na sever (k Sumatře) poloostrov s označením JAVE LA GRANDE, s nímž na severu sousedí ostrov zvaný JAVA nebo Java Minor apod. Je to, podle Collingridge, čtvrtá skupina map s nomenklaturou z Polova díla. Tato skupina, představovaná Dauphinovou mapou a ostatními mapami této školy, má zvláštní důležitost pro řešení otázky nejstaršího mapového obrazu Austrálie, a proto se jí budeme podrobně zabývat až v závěru.

V druhé polovině 16. století se objevují mapy, které jsou víceméně kopiemi map předchozích autorů. Charakteristický je pro ně poloostrov, vybíhající z jihotočnového světadílu směrem k ostrovu Java Major. Tyto mapy jsou představovány světovými mapami Abrahama Ortelia (1570), Gerharda Mercatora (1569 a 1587) a mapou Wytflietovou (1597). Všechny tyto mapy používají pro označení zmíněného poloostrova, vybíhajícího z pevniny kolem jižního pólu, oblasti Austrálie názvu Beach, Lucach a Maletur, což snad jsou zkomolená jména ze starších vydání díla Marca Pola (l. c. 4, p. 90). Nová Guinea na Mercatorově

Oblast Austrálie na Dauphinově mapě. Podle Collingridge.

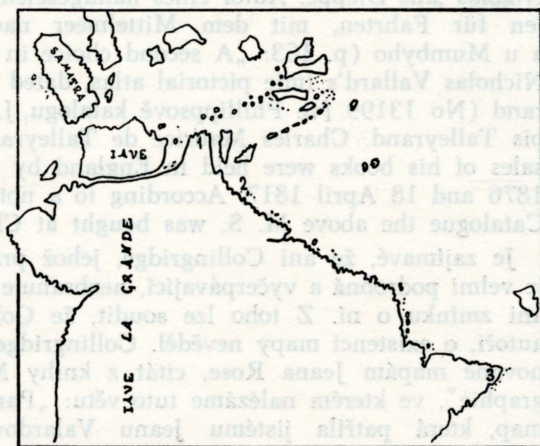
mapě světa z roku 1569 nese poznámku, že Florentin Andrea Corfali věří, že Nová Guinea je od „australského kontinentu“ oddělena úzkou úžinou. Takto zakreslenou Novou Guineu, tzn. oddělenou od Austrálie, nacházíme i na mapě světa, uveřejněné roku 1758 v „The Three Voyages of Sir Martin Frobisher“, kde najdeme i popis zobrazované Terra Australis. Název Terra Australis uvádí spolu s názvem Terra incognita na jižním světadílů i Wytfliet na své mapě z roku 1597. Kartografický názor na obraz Austrálie z konce 16. století demonstuje mapa Jodocuse Hondia, z údobí po plavbách Cavendishových a Drakeových. Nová Guinea je zde zakreslena odděleně od Terra Australis. Ani k jedné z dosud uvedených map nemůžeme shromáždit důkazy, opravňující nás prohlásit ji za mapový obraz Austrálie nebo její části. Collingridgeovy názory jsme se pokusili vyvrátit, i když zcela jednoznačně je zatím odmítnout nemůžeme. Objasnění této otázky může přinést případné nalezení dalších historických dokumentů, včetně portugalských a španělských map této oblasti z konce 15. a z počátku 16. století.

Nejdůležitějším dokumentem pro řešení otázky objevení Austrálie a jejího nejstaršího mapového obrazu je rukopisná mapa světa, kterou R. H. Major nazval Dauphinovou, a další mapy této školy. Collingridge (p. 166) ji zařazuje do skupiny lusitánsko-francouzských planiglobů, představované několika exempláři, z nichž všechny považuje za kopie prototypu, který byl buď zničen nebo ještě není nalezen. Klade ji do let 1530—1536, podle H. HARRISSE se datuje (její americká část) po roce 1536. Mapa vznikla za dob Františka I. pro jeho syna Dauphina, pozdějšího Jindřicha I. Autor je neznám, byl to však patrně Francouz. Svědčí o tom nejen francouzské názvy, ale i znaky Francie, umístěné v horních rozích; v pravém horním rohu je pak ještě znak Dauphinův. Mapa je bohatě dekorována. (Mapa byla jeden čas v majetku E. Harleye, hraběte oxfordského, po jehož smrti ji koupil Sir J. Banks, který ji v roce 1790 daroval Britskému muzeu, kde je dodnes umístěna.) Obraz Austrálie na této mapě bude popsán v souvislosti s popisem mapy Vallardovy. Do skupiny Dauphinovy mapy (map lusitánsko-francouzských planiglobů) patří dále mapy, jejichž soupis zde uvádím v přehledné tabulce. Jelikož podrobným popisem, rozbořem a srovnáním těchto map s výjimkou mapy Vallardovy — se již zabývalo několik autorů, z nichž musíme jmenovat především Collingridge (p. 166—194), zmíníme se o nich pouze ve stručnosti a podrobně se budeme zabývat pouze mapou Vallardovou.

Francouz Jean Rose (Roze), zvaný též John Rotz, z Dieppe, je autorem rukopisného díla („John Rotz, his book of Hydrography, so called, being an account of the compass, elevation of the pole, latitude, sea coasts, etc., finally painted. Anno 1542.“ Uloženo v Britském muzeu), které pochází z roku 1542 a obsahuje mimo četné mapy a diagramy i dvě mapy, zachycující oblast Austrálie. První mapa (číslo katalogu Britského musea 20) Indického oceánu zachycuje australský kontinent pouze k rovnoběžce, procházející Graftonovým mysem na východě a zátokou King Sound (17° j. z. š., 123° v. z. d.) na západě na moderních mapách. Na severu kontinentu, oddělena úzkou úžinou, je zakreslena Java, nesoící název „Lyttil Java“. Druhou Roseovou mapou (číslo katalogu Britského musea 10) je obrysová mapa jižní Asie a oblasti Austrálie. Javu zde autor nazývá „The Lytil Jaua“. I tato mapa má charakteristický znak map Dauphinovy skupiny: australský kontinent je zde vyznačen jako velký poloostrov, vybíhající z Jižní země k severu směrem k Sumatře. Proti ostatním mapám Rose nenaznačuje západní pobřeží australského kontinentu od dnešního mysu Lvice k jihu.

Soupis známých map skupiny Dauphinovy mapy ukončíme světovými mapami Pierra Descelierse, kněze z Arques u Dieppe, který je příslušníkem tzv. dieppské kartografické školy, stejně jako již zmíněný Jean Rose. První je dato-

Obraz Austrálie na Dauphinově mapě. Číslo označují lokace ve srovnání s moderní mapou Austrálie. Podle Collingridge. 1 — Yorský mys (11° j. z. š., 142° v. z. d.); 2 — oblast Velké útesové bariéry (asi od $13-21^{\circ}$ j. z. š.); 3 — Jervisova zátoka (35° j. z. š., 151° v. z. d.).

vána z r. 1546 a někdy též se uvádí jako světová mapa Jindřicha II. (s názvem: „Mappemonde peinte sur parchemin par ordre de Henri II, roi de France“). Australský kontinent, označený zde podobně jako na Dauphinově mapě JAVE LA GRANDE, je zakreslen jako na druhé mapě Roseově, jen s tím rozdílem, že Desceliers kreslí jeho západní pobřeží více k jihu. Javu označuje „JAVA petite“ (v originále „IAVA petite“; na starých mapách se někdy „I“ psalo jako „J“). Nomenklaturu této mapy, jakož i ostatních map skupiny Dauphinovy mapy, včetně jejich reprodukcí, uvádí Collingridge (p. 173). Desceliersova světová mapa z roku 1550, která se příliš neliší od předchozí, má bohatší dekorativní výzdobu (nese poznámku: „FAICTE A ARQUES PAR PIERRES DESCELIERS PBRE : LAN : 1550“). Java je zde označena jako „JAVA“. Australský kontinent nenese žádný název. Obraz Austrálie na Desceliersově světové mapě z roku 1553 je téměř stejný jako na mapě z roku 1550 (nese poznámku: „FAICTE A ARQUES PAR PIERRES DESCELIERS PREBSTRE : 1553“). Australský kontinent, označený „TERRE DE JAVA LA GRANDE“, má proti mapě z roku 1550 poněkud změněnou dekorativní výzdobu.

Mezi originály historických map, zachycujících obraz oblasti Austrálie, uložených v Public Library of Victoria v Melbourne, se nachází též litografická kopie mapy, která je v katalogu zmíněné knihovny označena takto: „Mapa zachycující část východního pobřeží Austrálie, pocházející z atlasu N. Vallarda. Reprodukce pro Public Library of Victoria v Melbourne byla zhotovena Sir Thomas Phillipsem, majitelem atlasu, v r. 1856.“ Již první zběžné studium této mapy v Public Library of Victoria ukázalo, že mapa má velkou důležitost pro řešení otázky nejstaršího mapového obrazu Austrálie i pro objasnění otázky jejího objevení. Z tohoto důvodu jsem se při pobytu v Melbourne soustředil na získání co možná největšího počtu informací právě o této mapě. Odborná literatura, obsažená v Public Library of Victoria v Melbourne, v Public Library of N. S. W. a v Mitchell Library v Sydney — alespoň ta, s kterou jsem se měl možnost seznámit během svého poměrně krátkého pobytu v těchto městech, mi však v tomto směru poskytla jen velmi málo informací. Žádný z autorů, zabý-

vajících se vývojem mapového obrazu Austrálie a vývojem jejího zeměpisného poznání, jejichž práce mi byly dosažitelné, se o N. Vallardovi a jeho rukopisném atlasu nezmiňuje. Jediné zmínky jsem našel u L. Bagrowa (p. 368: „Vallard, Nicolas, aus Dieppe. Autor eines handgezeichneten Seeatlas (1547) aus 15 Karten für Fahrten, mit dem Mittelmeer nach Afrika, Indien und Amerika“) a u Mumbyho (p. 163: „A second choice in the field of cartography might be Nicholas Vallard's fine pictorial atlas, dated 1547, once the property of Talleyrand (No 13199 [ve Phillipsově katalogu, J. B.] a na p. 181: „Ex Bibl. Principis Talleyrand. Charles Maurice de Talleyrand Périgord (1754–1838). Three sales of his books were held in England by totheby on 11 April 1793, 8 May 1876 and 18 April 1817. According to a note in Madden's copy of Phillipps's Catalogue the above M. S. was bought at Christies.“).

Je zajímavé, že ani Collingridge, jehož práce „The Discovery of Australia“ je velmi podrobná a vyčerpávající, neobsahuje popis Vallardovy mapy a dokonce ani zmínku o ní. Z toho lze soudit, že Collingridge, stejně jako někteří jiní autoři, o existenci mapy nevěděl. Collingridge (p. 180) však uvádí v části, věnované mapám Jeana Rose, citát z knihy Malte-Bruna „Histoire de la Géographie“, ve kterém nalézáme tuto větu: „Pan Coquebert-Montbret viděl sbírku map, která patřila jistému Jeanu Valardovi z Dieppe a která nese datum 1552...“. Z textu dále vyplývá, že se jedná o mapy zachycující oblast Austrálie. Ze zmínky u L. Bagrowa víme, že Nikolas Vallard pocházel z Dieppe, je tedy příslušníkem tzv. dieppské školy kartografické. Jean Valard, o němž se zmiňuje Malte-Brun, je snad příbuzným Nikolase Vallarda a patří k téže škole.

Otázkou je, zda mapa částí „východoaustralského pobřeží“, jejíž reprodukci

Fotoreprodukce litografické kopie mapy, která zachycuje část východoaustralského pobřeží. Z rukopisného atlasu N. Vallarda. Laskavostí „Trustees of the Public Library of Victoria“.

zde uvádím, je jedinou mapou zachycující oblast Austrálie z Vallardova atlasu z 1547, nebo zda jich tento atlas obsahuje více. Atlas neb jeho kopie jsou mi bohužel nedosažitelné a tak se musíme omezit pouze na popis již zmíněné kopie z Public Library of Victoria [podle Mumbyho, p. 163, poznámka: „Now in the Henry E. Huntington Library“]. Odtud se dovídáme, že originál Vallardova atlasu (1547) je uložen v této knihovně (Henry E. Huntington Library, San Marino 9, California.)] Rozměry litografické kopie Vallardovy mapy „východoaustralského pobřeží“, pocházející z jeho rukopisného atlasu z roku 1547, jsem určil takto: $21,875'' \times 14,875''$ ($555,615 \times 377,815$ mm). Lze se domnívat, že i originál mapy je stejných rozměrů. Litografická kopie je provedena barevně — modrou, žlutou, zelenou, červenou, zlatou; barvy jsou mdlé a slabé. Kopie je tištěna na normálním papíru, nyní již poněkud zažloutlém. Mapa je orientována k jihu, po stranách opatřena stupnicí šířek po $10'$. „Východní pobřeží Austrálie“, resp. jeho část, je zde zakreslena téměř stejně jako na mapě Dauphinově nebo mapách Desceliersových a Roseových. Je bohatě dekorována — např. v moři jsou nakresleny různé mořské obludy a zvířata, „australský“ kontinent je pokryt rozličnými výjevy. K levému a pravému okraji mapy jsou připojeny úzké pruhy s další dekorativní výzdobou, nesouvisející však s vlastní náplní mapy. V pravém dolním rohu mapy nacházíme délkové měřítko, kde 1 dílek zhruba odpovídá 1 šířkovému stupni. Jak již bylo řečeno, mapa, stejně jako celý Vallardův atlas, je rukopisná a ručně kolorovaná. Nyní přicházíme k nejdůležitější otázce: totiž zda je možné prohlásit tuto mapu za skutečnou mapu části australského pobřeží. Jak naznačeno, Vallard zakresluje australské pobřeží v zásadě stejně jako autor Dauphinovy mapy nebo na svých mapách Rose a Desceliers. Lze tedy jeho mapu zařadit do skupiny map Dauphinovy mapy (map lusitánsko-francouzských planiglobů).

Byla zde již zmínka o tom, že Dauphinova mapa a ostatní mapy této skupiny jsou považovány za kopie prototypu, který se buď nezachoval, nebo ještě není nalezen. Z názvosloví těchto map vyplývá, že tento originál — připustíme-li jeho existenci — byl buď portugalský nebo španělský. Původní názvosloví bylo pak zkomoleno a pofrancouzštěno. Srovnáme-li mezi sebou nomenklaturu map skupiny Dauphinovy mapy (viz též tabulky) dojdeme k překvapujícím zjištěním: *nejpodrobnější názvosloví nemá, jak bychom předpokládali, údajně nejstarší z těchto map, tj. mapa Dauphinova (1530—1536), nýbrž právě mapa Vallardova (1547)!* Naskytá se tudíž otázka, zda datování Dauphinovy mapy nebylo určeno chybně a zdali její vznik je možno datovat až po roce 1547, tj. po vzniku mapy Vallardovy. Z úplnosti názvosloví na mapě Vallardově se lze domnívat, že existoval-li nějaký prototyp, pak jej pravděpodobně měl k dispozici Vallard, který přejal jeho názvosloví a ve zkomoleném a pofrancouzštělém znění pak uvedl na své mapě. To, že by Vallard své názvosloví celé vymyslel, vypadá dosti nepravděpodobně. Vraťme se však k původní otázce: zda Vallardova mapa skutečně zachycuje východní pobřeží Austrálie. Jelikož „východní pobřeží Austrálie“ na Vallardově mapě je totožné s východním pobřežím JAVA LA GRANDE (Austrálie?) na Dauphinově mapě, budeme se především zabývat obrazem Austrálie na mapě Dauphinově.

Collingridge věnoval této otázce zvláštní pozornost a pečlivě prostudoval Dauphinovu mapu, kterou považuje za největší důkaz objevení Austrálie na počátku 16. století. Tím tedy považuje Dauphinovu mapu i za nejstarší mapový obraz Austrálie. Domnívá se, že Dauphinova mapa a ostatní mapy této skupiny se zakládají na originále portugalském nebo španělském a datum vlastního

objevení Austrálie klade do příchodu Portugalců a Španělů do této oblasti, tj. mezi 1511 a 1542. Uvádí pro to důkazy, když píše (Collingridge, p. 167): „Jelikož nemáme žádnou jinou dokumentaci kromě těchto starých map (rozuměj: skupiny map Dauphinovy mapy) byl první závěr ten, že jelikož jsou všechny napsány francouzsky, že objeviteli (Austrálie) jsou Francouzi, ačkoli tito si na to nečinili žádný nárok. R. H. Major, který důkladně prozkoumal možnost francouzského nároku došel k názoru, že tento nárok je nepodstatný... Celá tato otázka byla v tomto stavu nejistoty, když před několika lety jsme podrobně zkoumali tyto staré dokumenty, našli jsme na této mapě (Dauphinově) jednu portugalskou frázi, která unikla všem ostatním, kteří studovali tento exemplář. Tato fráze „anda ne barcha“ tzn. „sem nejdou žádné lodě“, která je umístěna v zálivu Karpentarském, má podle našeho názoru velký význam, jelikož nejenže dokazuje portugalský původ mapy, ale také pravdivost objevu učiněného v tomto prostoru, jelikož dokazuje, že objevitelé si byli plně vědomi mělčiny na této části australského pobřeží. Nutno ovšem přiznat, že na původní mapě se fráze „anda ne barcha“ může týkat nesnází proplutí úžiny mezi Jávou a Bali nebo Lombokem. Tvrďme-li ovšem, že tato fráze dokazuje portugalský původ mapy, nechceme tvrdit, že jsme ji v tom okamžiku brali jako důkaz portugalského původu, ale považovali jsme to jako stopu, jelikož smysl těchto slov byl zřejmě nepochopen tím, kdo kopíroval mapu, neboť je nechal v původním znění, aniž je přeložil do francouzštiny a považoval je za jména dvou ostrovů. Tato stopa nás vedla k tomu, že jsme podrobně zkoumali každé slovo na mapě s výsledkem, že jsme došli k názoru, že západní pobřeží Austrálie bylo mapováno Portugalci, kdežto východní pobřeží, které připadlo do španělské sféry, bylo mapováno a objeveno jimi.“ (Ke konci 15. a na počátku 16. století se Portugalci a Španělé přeli o ostrovy Moluky. Papež Alexander VI. chtěl vyřešit spor tím, že r. 1493 rozdělil svět na dvě sféry: španělskou a portugalskou. Demarkační čára se kryla se 46° z. z. d. a 134° v. z. d. Východní část zeměkoule podle toho patřila Portugalcům. Moluky tedy patřily Portugalcům. Později byla provedena další, opět jiná dělení.)

Collingridge se dále zabývá „znetvořením“ těchto map. Považuje je totiž za *skutečné* mapy Austrálie, na kterých byl obraz Austrálie úmyslně znetvořován: „Toto zkreslení je tak velké, že lze i nepoznat Austrálii v uvedeném obrysu, nebýt všeobecné vhodnosti termínů, kterých se používá pro popsání tohoto pobřeží“. A uvádí další důkazy: „Dále máme stejně důležitou skutečnost, že v zeměpisné šířce a délce, naznačené na mapě, Austrálie skutečně leží. Musíme být shovívaví pro měření zeměpisné délky a šířky v dobách, kdy Magelhães měl určit, zda Moluky spadaly do španělské nebo portugalské sféry.“ Pokračuje: „Portugalci byli první, kteří učinili objevy v těchto mořích a museli vědět, že pobřeží, které mapovali, bylo více na východě, než je uvedeno v těchto mapách a jestliže je položili více na západ, pak tak učinili jen proto, aby dostali větší část.“ Collingridge učinil zajímavý pokus, když překreslil pobřeží JAVE LA GRANDE z Dauphinovy mapy do moderní mapy Austrálie do správných šířek i délek. Výsledek je patrný z vyobrazení.

Domnívám se, že za současného stavu lze uznat Collingridgeovy důkazy za dostatečné a tím i přijmout jeho názor, že Dauphinova mapa je skutečnou mapou Austrálie. Přijmeme-li toto tvrzení, pak docházíme k závěru, že mapa N. Vallarda, pocházející z jeho rukopisného atlasu z roku 1547, jejíž kopii, uloženou v Public Library of Victoria v Melbourne, jsme se zde zabývali, zachycuje část východoaustralského pobřeží a patří k nejstarším existujícím mapovým obrazům Austrálie, není-li ona sama tím nejstarším.

SKUPINA MAP DAUPHINOVY MAPY (všechny uvedené mapy jsou rukopisné)

Autor	Název, pod kterým se mapa uvádí	Oblast, kterou mapa zachycuje	Rok vzniku	Název pro australský kontinent
Autor neznám Nikolas Vallard	Dauphinova mapa	Mapa světa Východní pobřeží Austrálie	1530—36 1547	JAVE LA GRANDE —
Jean Rose (Roze)	Mapa č. 1.	Indický oceán	1542	—
Jean Rose (Roze)	Mapa č. 2.	Jižní Asie a Austrálie	1542	The Lande of Java
Pierre Desceliers	Světová mapa Jindřicha II.	Mapa světa	1546	JAVE LA GRANDE
Pierre Desceliers		Mapa světa	1550	—
Pierre Desceliers		Mapa světa	1553	TERRE DE JAVA LA GRANDE

Nomenklatura Vallardovy mapy ve srovnání s mapou Dauphinovou.
(Sestavil J. Brinke)

Dauphinova mapa, 1530—36

Vallardova mapa, 1547

Východní pobřeží JAVE LA GRANDE.

R

Rio Grant

.....

terra alta

.....

c Joan (?)

R

Rio darena

Coste dangereuse

.....

.....

Illa grossa

R

bassogrant

.....

costa dongeroza

R

Rio timor

.....

cap double

R

.....

Rio secondo

.....

Illa grossa

Baye perдне

.....

capveloza

R

R : S fronzab (fronzoro?)

.....

s : nicolab

R de beaucoup d'isles

.....

riogrant

R

bassalorga

.....

Rioangra

R

seralta

R

Rjomalla

Rios

Rio mocano

.....

Rioandria

R

pomezita

.....

taragontniy (?) (taragontniy?)

Coste de herbaiges

.....

camouron

R

.....

Rio merico

R

Rio sarigno

.....

R : Scaterniz

.....

R : S Thomer (?)

Ye de

Cap bonezpoir

.....

Dauphinova mapa, 1530—36

Coste de Graral

R

R

R

Baye neusne

R

R

C : de Fremose

R

R

Gouffre

R

Ostrový při východním pobřeží.

Timoros

Ye de aliofer

Ye de Tubaros

Yslas de Magna

Nápisy při východním pobřeží.

Vallardova mapa, 1547

Illeb basser

Rio grant

Rio Sambrozio

Rio pater

Cap imato

cromor

Rio S Jacqre (Jacque?)

r S antonio

Rio bassa

Rio tartarigo

bonfinal

Rio amaro

Illes grandes

cagproca (caggreca?)

terre . . .

Cap Fremoza

Rio dev . . ro

S secondo

port molle

. . . perlevant (?)

Rio cano

C. orfrio

demeter (?)

S grant

atamfe (atamte?)

tibo plata

Illa do altofar

Illacama

Illa de tabarob

Illa Konda

Illa do magnas

Illadosal

Illa c . . . ra . . .

terra fana

fremoza

Nomenklatura Vallardovy mapy ve srovnání s mapou Desceliersovou.

(Sestavil J. Brinke)

Vallardova mapa, 1547

Východní pobřeží JAVE LA GRANDE.

Rio Grant

terra alta

c Joan (?)

Rio darena

Illa grossa

Desceliersova mapa, 1550

basses

R

Cap

G^o

R

Coste perilleuse

bassegrant
costa dongeroza
Rio timor	R
cap double
Rio secondo	R
Illa grossa
.....	Baye perdue
capveloza	Cap
R : S fronzab (fronzoro?)
s : nicolab	R
riogrant	R. des 3 y ^s
bassalorga
.....	y de le
Rioangra
seralta
Riomalla .	R
Rio mocano	R
Rioandria	ansse
pomezita
taragontriy (?) (tarangontniy?)	R
camouron	Cap des herbaiges

U mapy Desceliersovy uvádím celou nomenklaturu východního pobřeží JAVE LA GRANDE, u mapy Vallardovy jen nomenklaturu té části, která odpovídá pobřeží na mapě Desceliersově, kde další úsek pobřeží i ostrovy východně od pobřeží již nejsou zakresleny, jak je tomu u mapy Vallardovy.

Literatura :

1. BAGROW L.: Die Geschichte der Kartographie. Berlin 1951.
2. COLLINGRIDGE G.: The Discovery of Australia. Sydney 1895.
3. HARRISSE H.: The Discovery of North America with an essay on the early Cartography of the New World. Paris, London 1892.
4. HORÁK B.: Dějiny zeměpisu II. Praha (NČSAV) 1958.
5. MAJOR R. H.: Early Voyages to Terra Australis. 1859.
6. MUMBY A. N. L.: Phillipps Studies. The Formation of the Phillipps Library from 1841 to 1872, with an account of the Phillipps Art Collection by A. E. Popham, Cambridge (University Press) 1956.
7. RAVENSTEIN E. G.: Martin Behaim. His life and his globe. London 1909.
8. HEAWOOD E.: Was Australia discovered in the sixteenth century? *The Geographical journal*. London 1899, 14 : 421—426.

THE OLDEST MAP REPRODUCTION OF AUSTRALIA

The author attempts to solve the problem of the oldest preserved map reproduction of Australia quoting known as well as less known map documents dating from the end of the 15th and the beginning of the 16th century. In the introduction he mentions maps dating from the period of 1492 (Nürnberg Globe by Martin Behaim) to 1597 (Wytfliet's Map), and discusses their quality. Some authors, such as Collingridge, believe that a portulan or some other sea map must have existed on which the western coast of Australia was drawn. The author on the other hand, refuting this opinion says that none of the above-mentioned maps can be considered a reliable picture of Australia or any of its part of that time.

He pays quite a lot of attention to the Dauphin's map (1530—36) and other maps of this group which Collingridge considers Lusitanian-French planiglobes. There are maps by Jean Rose (Roze) (1542), Pierre Desceliers (1546, 1550, 1553) and a less known copy by Nicholas Vallard which is part of his handwritten atlas of 1547. The last map discussed in much detail is the map the copy of which was found by the author in the archives of the Public Library

of Victoria in Melbourne. The dimensions of the lithographical copy of Vallard's map of the „East Australian coast“, held in the previously-mentioned library and forming part of his handwritten atlas of 1547, are as follows: 21,875" \times 14,875" (555,615 \times 377,815 mm). We may suppose that also the dimensions of the original map were the same. The lithographic copy, printed on a normal sort of paper, was compiled in blue, yellow, green, red and gold colours which have considerably faded with age. The map is orientated towards the south and is provided with scales of latitudes divided by 1⁰ on both margins. The „eastern coast of Australia“ is drawn here similarly as in Dauphin's, Desceliers' and Rose's maps. The areas of oceans are sketched with drawings of various sea monsters and animals, and picturesque scenes are sketched over the Australian continent. Narrow strips of paper heavily decorated with drawings, having no connection whatsoever with the contents of the map, are attached to both left and right margins. In the right-hand bottom corner the longitudinal scale is given where one section corresponds roughly to 1 grade of latitude.

As has been mentioned above, the map as well as the whole Vallard's atlas, is in handwriting, and is provided with hand-painted illustrations. Vallard as well as Dauphin, Rose and Desceliers drew the Australian coast-line similarly. His map may consequently be arranged into the group of Lusitanian-French planiglobes. If we compare the nomenclatures on individual maps of the Dauphin's group we come to the conclusion that it is the Vallard's map that is provided with the most detailed terminology. Collingridge considers Dauphin's map the original map of Australia, and provides several proofs to back up his opinion. The author thinks that the above mentioned map by N. Vallard is the true picture of the East Australian coast, and belongs consequently to the oldest existing map representations of Australia, if not being the oldest copy itself.